

3.3.2. Бібліографічні видання з історії Української Центральної Ради

Українська Центральна Рада, також Центральна Рада – спочатку український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій; згодом, після Всеукраїнського національного конгресу – революційний парламент України, який керував українським національним рухом. Період дії: 4 (17) березня 1917 – 29 квітня 1918.

Питання створення та функціонування національно-представницьких органів державної влади висвітлено в низці окремих бібліографічних покажчиків. Це, насамперед, видання «Українська Центральна Рада: сторінки історії»³¹⁵, яке включає документи УНР, книги і статті про її діяльність авторів різних політичних поглядів (загалом 773 записи). Матеріал систематизовано за розділами: Джерела історії УЦР (Документи, видані УЦР. Документи доби УЦР. Твори діячів УЦР. Мемуари); Діяльність УЦР на чолі національного руху та процесу відновлення української державності (Історія УЦР у загальних роботах. Політичні умови та окремі аспекти діяльності УЦР; Причини поразки та значення УЦР; Персоналії діячів УЦР; Бібліографія).

Серед документів, підготовлених УЦР – це закони про громадянство, державний герб, мову Української Народної Республіки, її земельний закон, мирні договори з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, чотири універсали та ін. З-поміж авторів представлених творів такі діячі УЦР, як В. Винниченко, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Кедровський, Є. Коновалець, Б. Мартос, М. Міхновський, С. Петлюра, М. Порш, П. Стебницький та ін. До окремих мемуарів учасників революційних подій в Україні 1917–1920 рр., зокрема тих, хто боровся з УЦР, брав участь у бою під Крутами, подано анотації. Деякі мемуари містять описи взаємовідносин більшовиків з УЦР. У покажчику не розмежовано, а подано одним списком праці українських дослідників зарубіжжя, українських націонал-комуністів і більшовиків, тобто авторів, які мали не лише відмінні, а й прямо протилежні ідейно-політичні погляди на події 1917–1921 рр. Так, у другому розділі інтерес викликають деякі праці українських емігрантів, зокрема колишніх свідків і учасників тих подій: О. Бурнатович «Українська ідеологія революційної доби» (Відень, 1922); «Визвольна боротьба українського народу 1917–1921 рр.» (Лондон, 1950). Поряд з ними роботи українських націонал-комуністів: В. Сушино-Хоменко «З приводу особливостей пролетарської революції на Україні (Літопис революції, 1928, № 4), М. Яворський «Революція на Україні в її головних етапах» (Київ, 1923), його ж «Проблема української націонал-демократичної революції 1917 р., її історичні основи та її рухові сили» (Червоний шлях, 1927, № 2), більшовиків, зокрема В. Л. Харитонова, «Лютнева революція на Україні» (Харків, 1966) та статті з різних радянських енциклопедій і довідників.

До 100-річного ювілею УЦР фахівцями наукової бібліотеки Запорізького національного університету (ЗНУ) підготовлено бібліографічний покажчик

³¹⁵ Українська Центральна Рада: сторінки історії : бібліогр. покажч. / склад. Т. О. Сосновська та ін. ; наук. ред. М. О. Малиновський ; Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 1999. 102 с.

«Українська Центральна Рада як чинник національної державності» (Запоріжжя, 2017) ³¹⁶. Видання містить інформацію про книги, наукові статті, дисертації, публікації в періодичній пресі, наявні в університетській книгозбірні. Матеріали систематизовано за тематичними рубриками: Джерельна база; Початок Української революції та утворення Центральної Ради (ЦР); Склад і структура ЦР; Функції та основні сфери діяльності ЦР; Діячі ЦР; Вивчення теми «Українська Центральна Рада в школі; Південь України в період ЦР.

Особливістю покажчика є те, що розділ «Спогади. Мемуари...» містить відомості про рідкісні й цінні документи різних років з електронної бібліотеки української діаспори «Diasporiana». У розділі «Електронні архіви» представлено унікальні свідчення учасників про перебіг українських національно-визвольних змагань початку ХХ ст. із рубрики «Документальні виставки on-line» Офіційного вебпорталу Державної архівної служби України, у розділі «Діячі ЦР» виділено персональні рубрики, в яких зібрано матеріали про найяскравіших діячів ЦР. Загальна кількість включених до покажчика матеріалів складає 1369 бібліографічних записів.

Бібліографічний список, приурочений 100-річчю створення Української Центральної Ради, підготовлено співробітниками наукової бібліотеки Дрогобицького педагогічного університету імені І. Франка ³¹⁷. Крім бібліографії, праця має вступну частину, де подано визначення Української Центральної Ради, висвітлено процес її заснування, коротко розкрито зміст чотирьох Універсалів, а також приділено увагу державному перевороту, унаслідок якого УЦР була усунена від влади. Бібліографія складається з двох розділів: «Книги» і «Статті», й містить 46 бібліографічних записів. З-поміж книг увагу привертають праці: В. Кедровського «1917 рік: спогади члена Укр. Військового Генерального Комітету і товариша секретаря військових справ у часі Української Центральної Ради» (Вінніпег, 1967) і О. Копиленка «Сто днів Центральної Ради» (Київ, 1992). У розділі «Статті» значно ширше представлена ця тематика у роботах дослідників. Так, спочатку О. Бойко, а згодом М. Ковальчук показали політичне протистояння між УЦР і більшовиками (жовтень–грудень 1917 р.); В. Верстюк розкрив процес українізації військових частин російської армії за часів УЦР; В. Вировий – боротьбу Центральної Ради за підписання Брестського миру, а О. Гавриленко – становище вільного Козацтва і продовольчу політику УЦР. Цінними є також дослідження П. Гай-Нижника і В. Дмитришина про причини та перебіг державного перевороту 29 квітня 1918 р. за участі гетьмана П. Скоропадського і німецького військового командування, В. Лозового про сприйняття селянством більшовиків та радянської влади у період Української Центральної Ради (1917 – 1918 рр.) та ін. Важливими є також спогади Б. Мартоса «Перші кроки Центральної Ради» (Хроніка 2000. 2002. Вип. 51–52) та В. Винниченка «Українська Центральна Рада і ми» (Хроніка 2000. 2010. Вип. 82).

У березні 2017 р. до ювілею УЦР у Національній історичній бібліотеці

³¹⁶ Українська Центральна Рада як чинник національної державності: до 100-річчя утворення УЦР : бібліогр. покажч. / Запоріз. нац. ун-т. ; уклад. О. А. Мерцалова. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 114 с. URL: http://library.znu.edu.ua/bibliograf/pokazniki/2017/Ukrainska_rada.pdf.

³¹⁷ До 100-річчя від дня створення Української Центральної Ради (1917–1918 рр.) : бібліогр. список / укл.: Н. М. Рішаві; Дрогобич держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2017. URL: <https://bit.ly/32udyKN>

України відкрито виставку документів «Українська Центральна Рада: до 100-річчя дня створення». Її електронний бібліографічний список представлено на сайті бібліотеки³¹⁸. Бібліографія складається з двох частин: «Документи і матеріали» та «Дослідження». Список містить 42 бібліографічних записи літератури, переважно за 1992–2016 рр. Включені матеріали висвітлюють політику УЦР на міжнародній арені, щодо національних меншин, селян, формування системи національної освіти тощо.

3.3.3. Бібліографічні посібники про Українську державу за гетьмана Павла Скоропадського

Відомий історик, поет, громадсько-політичний діяч П. Гай-Нижник підготував бібліографічний довідник «Документальні джерела і матеріали до історії фінансової політики уряду Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)» (Київ, 2004)³¹⁹. Більшість матеріалів – це переважно документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), у незначній кількості – Державного архіву Харківської області. У довіднику представлено також публікації М. Туган-Барановського, Я. Даманштейна з таких періодичних видань того часу, як «Нова Рада», «Ізвестія Союза промисленности, торговли, финансов и сельского хозяйства Украины», «Українська кооперація». Крім того, у виданні подано матеріали з «Державного вісника» за 1918 р. та монографічні дослідження Д. Дорошенка «Історія України 1917–1923 рр.» Т. 2. (Київ, 2002), Л. Неманова «Финансовая политика Украины (7 ноября 1917–4 февраля 1919 г.)» (Київ, 1919) і П. Христюка «Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр.» Т. 3. (Відень, 1921).

Книжкова виставка відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Українська Держава Павла Скоропадського 29.IV. 1918 р. за документами ВЗУ: до сторіччя подій»³²⁰ підготовлена з нагоди 100-ї річниці від дати приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського. Представлено спогади та розвідки, написані суспільно-політичними, військовими, культурними діячами Української революції 1917–1923 рр. – В. Андрієвським, Д. Донцовим, Д. Дорошенком, П. Єрошевичем, І. Мазепою, В. Приходьком, П. Скоропадським та ін. До огляду подано публікації про гетьманський період визвольних змагань українського народу з таких періодичних видань: «Державницька думка» (Філадельфія), «Наша культура» (Варшава), «Табір» (Каліш), «Хліборобська Україна» (Відень) тощо, в яких висвітлюються події як за весь період існування Української держави, так і окремих її етапів, як-от: відкриття Українського державного університету в Кам'янці-Подільському, повстання проти

³¹⁸ Українська Центральна Рада: до 100-річчя дня створення : бібліогр. список / Нац. іст. б-ка України. Київ, 2017. URL: <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/197/>

³¹⁹ Гай-Нижник П. Документальні джерела і матеріали до історії фінансової політики уряду Української Держави (29 квітня – 14 грудня 1918 р.) : довідник. Київ, 2014. 46 с.

³²⁰ Українська Держава Павла Скоропадського 29.IV.1918 р. за документами ВЗУ: до сторіччя подій / К. Петриченко. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : [офіц. портал]. Київ. 2018. 27 назв. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/4034>